

Svěřenské fondy a trusty v mezinárodním právu soukromém

DAVID KOČÍ*

Trusts in private international law

Summary: *This article aims to expound and analyse the trust legislation in the context of International Private Law, as well as to point out the deficiencies of the legal regulation and to propose possible solutions. The text not only interprets the statutory provisions contained in the Act on Private International Law but also analyses the European Private International Law and the Hague Convention on the Law Applicable to Trusts. Slight deficiencies have been encountered in national legislation, for instance, the incompatibility of the Act on the Register of Beneficial Owners, the Act governing private international law, and the Act on the Public Registers, when it comes to foreign trusts. Likewise, a conclusion has been made that Czech trusts are eligible for recognition in legal jurisdictions that are parties to the Hague Convention. In the end, a resolution has been proposed by the author to enact a directly applicable EU regulation on trusts containing the applicable conflict-of-law provisions.*

Keywords: *trust, conflict of laws, applicable law, recognition*

K ukotvení svěřenského fondu v právním řádu České republiky došlo teprve nedávno v rámci rekodifikace soukromého práva. Tématem svěřenských fondů, jakož i působením tohoto institutu v rámci vnitrostátní úpravy (zejména v OZ)¹ se zabývají mnohé odborné texty, zároveň přibývá předmětné judikatury. To nelze tvrdit o svěřenských fondech (trustech) v mezinárodním právu soukromém. Je však jisté, že vzhledem k postupujícímu propojování světa bude stále častěji vyvstávat požadavek lepšího uchopení a popsání přeshraniční úpravy.

Tento článek se zabývá úpravou svěřenských fondů v rovině mezinárodního práva soukromého, tedy určováním rozhodného práva a režimu uznávání svěřenských fondů. V samotném úvodu článku jsou prezentovány praktické formy užití svěřenských fondů (trustů) v mezinárodněprávním styku. K jejich uvedení v praxi je zapotřebí aplikace norem mezinárodního práva soukromého, které formalizují proces uznání svěřenských fondů (trustů) v mezinárodněprávním prostředí. Text je rozdělen do tří částí věnovaným dílčím oblastem tohoto oboru. Cílem první kapitoly je popsat a analyzovat úpravu obsaženou v Haagské úmluvě o právu použitelném na

trusty a jejich uznávání z roku 1985,² a to především v ní uvedené definice pojmu trust, úpravu určování rozhodného práva a režimu uznávání trustů. V závěru této kapitoly je provedena komparace trustu dle Úmluvy s českým svěřenským fondem dle OZ za účelem zjištění **možnosti uznání českého svěřenského fondu ve smluvních státech Úmluvy**. Ve druhé kapitole dochází ke vzájemnému porovnání vnitrostátních předpisů, které se vztahují k zahraničním svěřenským fondům. V rámci této kapitoly je rovněž *ad hoc* prováděna komparace Úmluvy se ZMPS,³ a to zejména ve věci určování rozhodného práva a uznávání fondů. Je učiněn závěr, zda je možné zahraniční trust založit v České republice za pomoci volby rozhodného práva, případně zahraniční trust v České republice uznat a přiznat mu na našem území právní účinky. Ve třetí kapitole je ve světle dostupné judikatury řešena problematika uznávání trustů dle evropského práva a na základě zjištěných skutečností je učiněn návrh *de lege ferenda* pro evropského zákonodárce,⁴ díky němuž by do této problematiky byla vnesena větší právní jistota. Z praktického hlediska je pak stanoveno, zdali je za pomoci unijního práva, resp. práva ESVO, možné v Česku

* Autor působí na Krajském soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci. E-mail: kocidavid0@gmail.com.

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“).

² Dále označovaná už jen „Úmluva“ nebo „Haagská úmluva“.

³ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“).

⁴ Tento článek vychází z diplomové práce, jejíž součástí je i úplný překlad Úmluvy. In: KOČÍ, D. *Svěřenské fondy v mezinárodním právu soukromém*. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra obchodního práva. Vedoucí práce Zavadilová, Marta.

uznat trusty založené v těchto zemích a zda je možné české svěřenské fondy uzнат v členských zemích. Celkově jsou představeny tři, resp. čtyři právní režimy v rámci celého oboru mezinárodního práva soukromého, kterými se řídí přeshraniční působení svěřenských fondů či trustů.

Pro úplnost je nutné doplnit, že v článku je užíváno triády pojmů, jejichž vzájemný vztah je zapotřebí uvést. První dva – „svěřenský fond“ a „fond“ – lze pro účely textu chápat jako synonyma, jedná se o terminologii českého práva, a proto je termín užíván tam, kde je odkazováno na české právo. Od těchto dvou termínů je nutno odlišit pojem „trust“, jenž je právním pojmem ryze zahraničním, a tohoto je užíváno v částech textu, které odkazují na zahraniční právo, unijní právo nebo Haagskou úmluvu.

Účel svěřenských fondů a trustů obecně a v přeshraničním styku

Primárním účelem svěřenských fondů je efektivní nakládání s majetkem tak, aby byl co nejvíce právně chráněn, vhodně spravován a případně redistribuován. Obligatorním prvkem vší dispozice s tímto majetkem je co nejvyšší míra anonymizace, resp. odosobnění majetkových operací od fyzických osob,⁵ což právní entita bez právní subjektivity, jako je svěřenský fond – majetek bez vlastníka, umožňuje.

V rovině mezinárodněprávního styku je shora uvedený účel umocněn celkovou nepřehledností a roztříštěností právních řádů, čehož mohou využít jak globální struktury, které působí na více trzích současně, tak i vnitrostátní skupiny, jež využijí zahraničních trustů k daňové optimalizaci, případně k legálnímu získání státních subvencí, které by jinak nezískaly. K těmto praktickým využitím lze doplnit, že značné efektivitu dosahují také zahraniční trusty, jež sjednocují majetek za účelem mezigeneračního předání, neboť do takto nastavených procesů již v zásadě nevstupují normy dědického práva, které by transfer majetku mohly zkomplikovat.

K tomu, aby bylo možné dosáhnout shora uvedeného účelu fondů na mezinárodní úrovni, je zapotřebí, aby tyto potřeby reflektovalo mezinárodní právo soukromé. Mezinárodní právo

soukromé, jak je popsáno v následujících kapitolách, tyto potřeby reflektuje, a to jednak procesem pojmenovaným „uznávání“ svěřenských fondů (trustů), který upravuje proces a důsledky mezistátního působení různých trustů, jednak postupem určení rozhodného práva, díky čemuž lze variabilně stanovit cizí právní řád, kterým se bude daný svěřenský fond (trust) řídit. V rámci právního odvětví mezinárodního práva soukromého lze uvažovat o možnosti uznání českých svěřenských fondů v zahraničí, a to podle Úmluvy, podle unijní úpravy, případně dle norem mezinárodního práva soukromého individuálního státu. Analogicky lze uznávat zahraniční trusty v České republice, a to za užití vnitrostátních norem (zejména ZMPS), případně za užití norem unijního práva. V následujících kapitolách jsou tyto možnosti popsány a k nim jsou uvedeny dílčí závěry, jež korespondují s cíli článku.

Haagská úmluva o právu použitelném na trusty

Původ a působnost Úmluvy, pojem trustu a trust-like institutu

Samotná Haagská úmluva byla přijata na patnácté Haagské konferenci o mezinárodním právu soukromém konané dne 1. července 1985. Motivem k vytvoření Úmluvy nebyla pouze harmonizace kolizní úpravy trustů jakožto právního institutu, ale i snaha o sblížení kontinentálního systému práva se systémem práva *common law* prostřednictvím této mezinárodněprávní úpravy.⁶ Tím, že je institut trustu známý především v *common law* zemích, ale nikoli ve všech zemích kontinentálně-právního systému, je tato Úmluva svým způsobem specifická. Států, které doposud Úmluvu ratifikovaly, případně k ní přistoupily, je celkem třináct. Státy, které Úmluvu podepsaly, ale doposud ji neratifikovaly, jsou Francie a Spojené státy americké (není tedy na jejich území účinná).⁷ Úmluva je ve všech smluvních státech aplikovatelná *erga omnes*,⁸ což znamená, že jsou smluvní státy povinny aplikovat kolizní úpravu i na trusty a *trust-like* instituty nesmluvních států.

Přistoupení k Úmluvě ze strany České republiky nebylo doposud podrobněji konzultováno

⁵ Pozn.: Zjednodušeně také jako znesnadnění identifikace fyzických osob, jež za danou strukturou stojí.

⁶ TICHÝ, L. Uznání zahraničního trustu jako specifický problém mezinárodního práva soukromého. In: Tichý, L. (ed.) *Svěřenský fond a trust – jejich fungování v mezinárodním srovnání*. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2016, str. 239.

⁷ 30: *Convention of 1 July 1985 on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition*. [online]. [cit. 2022-10]. Dostupné na http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=59

⁸ VON OVERBECK, A., E. *Explanatory Report on the 1985 Hague Trusts Convention. 1985*. [online]. [cit. 2022-10], str. 375. Dostupné na http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2949

na parlamentní úrovni. Odborníci zabývající se svěřenskými fondy jsou k přijetí Úmluvy spíše zdrženliví a nevysílají tak zákonodárci žádné impulzy.

Úmluva je v oboru trustového práva výjimečná zejména tím, že nabízí unifikovanou definici trustu, které je užíváno i mimo obor mezinárodního práva soukromého. Definice je obsažena v článku 2 Úmluvy, který určuje základní podstatu právního vztahu – trustu a uvádí minimální znaky, které musí pro aplikaci Úmluvy daný institut naplnit. Relativně obsáhlý článek 2 Úmluvy byl pečlivě vytvořen tak, aby postihl jak samotné anglosaské trusty, tak i další *trust-like* instituty. Vzhledem k tomu, že v literatuře schází jasné (konkrétní) vymezení *trust-like* institutů, lze pro jejich popis obecně vycházet právě z Úmluvy. Obecně pak lze *trust-like* instituty pokládat za právní konstrukty, které jsou svou základní podstatou velmi blízké trustům, přičemž je patrné jejich ovlivnění příslušným právním řádem a kontinentálně-právní kulturou.⁹ V Evropě jsou *trust-like* instituty obsaženy například v právních řádech Francie (*fiducie*), Německa (*Treuhand*) i u nás (svěřenský fond).

Podle Úmluvy se tedy pojmem trust rozumí právní vztah založený – *inter vivos* nebo *in mortis causa* – osobou, zakladatelem, kdy majetek byl svěřen správci ve prospěch obmyšleného nebo za určitým účelem. Obligatorní znaky, které musí trust naplnit, jsou následující: majetek v trustu tvoří oddělený majetkový soubor a není součástí vlastního jmění správce; právní titul k majetku v trustu náleží správci nebo jím pověřené osobě; správce má právo a povinnost spravovat, užívat nebo nakládat s majetkem v souladu s podmínkami trustu a zvláštěními povinnostmi, které mu ukládá zákon, za což je správce odpovědný.

Článek 3 Úmluvy stanoví podmínku, že vůle zřídit trust musí být doložena v písemné podobě. V tomto případě se nejedná o podmínku sepsání statutu,¹⁰ ale o podmínku písemného doložení právního jednání, kterým byl trust zřízen. Úmluva tedy nevyklučuje zřízení trustu ústní formou.¹¹ Článek 3 pro aplikaci

Úmluvy rovněž stanoví předpoklad zřízení trustu z vlastní vůle, což v daném případě vylučuje aplikaci Úmluvy na trusty založené na základě zákona a trusty založené na základě soudního rozhodnutí (*constructive a resulting trusts*).¹²

Rozhodné právo a uznávání trustů dle Úmluvy

Pravidla pro určení rozhodného práva stanoví články 6 až 10 Úmluvy. Preferovaným způsobem určení rozhodného práva je jeho stanovení zakladatelem,¹³ přičemž ten jej musí stanovit výslovně.¹⁴ V případě, že volba práva nebyla učiněna výslovně, musí vyplývat z příslušných listin, může být tedy učiněna i konkludentně.¹⁵ Neupravuje-li zvolený právní řád trusty nebo *trust-like* instituty, hledí se na volbu rozhodného práva jako na neplatnou.¹⁶ Subsidiárně se dle Úmluvy rozhodné právo stanovuje za pomoci objektivního hraničního určovatele, který vychází z poměrně flexibilního principu nejužšího spojení.¹⁷

Uznávání trustů shrnuje Kapitola III Úmluvy. Článek 11 v záhlaví stanoví, že trust, který je založený v souladu s rozhodným právem podle Kapitoly II Úmluvy, **buď uznán za trust**, dále pak stanoví výčet minimálních účinků, které uznání trustu vyvolává. Zásadním účinkem je povinnost státu přiznat majetku v trustu **oddělenost od všech ostatních osob**, což je podstata trustu jako takového.¹⁸ Druhým podstatným účinkem uznání je přiznání **procesní způsobilosti správci**, jakož i právo správce vystupovat ze svého titulu před úředními osobami dané země.¹⁹ V posledních odstavcích článků 11 a 12 Úmluvy je uveden demonstrativní výčet dalších účinků tohoto uznání, je zde ovšem doplněn korektiv rozsahu, v jakém to dané rozhodné právo vyžaduje nebo stanoví.²⁰

Je možné uznat český svěřenský fond podle Haagské úmluvy?

Pro uznání svěřenského fondu ve smyslu § 1448 a násl. OZ je nutné kumulativní splnění

⁹ DUTTA, c. d., str. 225.

¹⁰ Srovnej s § 1452 odst. 3 OZ.

¹¹ Což by bylo z hlediska OZ považováno za absolutně neplatné právní jednání.

¹² DUTTA, c. d., str. 225.

¹³ Volba práva může být učiněna bez dalšího, neboť přijatá podoba Úmluvy vylučuje aplikovatelnost ustanovení o veřejném pořádku a omezeních movitého či nemovitého majetku právního řádu, jenž je s trustem nejužší spoj. In: HENDRICKSON, R. *Changing the Situs of a Trust*. New York: Law Journal Press. 2014, str. 294.

¹⁴ Viz článek 6 odst. 1 Úmluvy. Pozn.: Volba může být učiněna rovněž tak, že přímo vyplývá ze zakladatelského právního jednání či písemnosti dokládající existenci trustu.

¹⁵ OVERBECK, c. d., str. 381. SITKOFF, R., H., DUKEMINIER, J. *Wills, Trusts, and Estates*. 11. vydání. [online]. [cit. 2022-10]. New York: Wolters Kluwer, 2021, str. 415. Dostupné na <https://1lib.cz/book/18707471/6467c3>

¹⁶ OVERBECK, c. d., str. 383.

¹⁷ DUTTA, c. d., str. 226.

¹⁸ OVERBECK, c. d., str. 394.

¹⁹ OVERBECK, c. d., str. 394.

²⁰ Pozn.: Úmluva uvádí majetkovou oddělenost jmění správce a jmění v trustu; nemožnost regresního postihu na majetku v trustu věřitelem správce.

základních podmínek, které stanoví Úmluva. Zde je nezbytné posoudit soulad svěřenského fondu s článkem 2 a 3 Úmluvy.

Co se týče článku 2 odst. 1 Úmluvy a v něm uvedených prvků trustu, tyto upravuje analogicky ustanovení § 1448 odst. 1 OZ (zřízení svěřenského fondu *in mortis causa/inter vivos*, vyčlenění určitého majetku z vlastnictví zakladatele za určitým účelem a jeho současné svěření správci). Prvky trustu dle článku 2 odst. 2 jsou **oddělenost** majetkového souboru v trustu, který není smísen s majetkem správce, což analogicky upravuje § 1448 odst. 2 a 3 OZ (vzniká oddělené a nezávislé vlastnictví vyčleněného majetku; majetek ve svěřenském fondu není vlastnictvím správce), dále pak přiznání **právního titulu** k majetku správci, což analogicky upravuje ustanovení § 1448 odst. 3 OZ (vlastnická práva k majetku ve svěřenském fondu vykonává svěřenský správce vlastním jménem na účet fondu) a právo a povinnost správce spravovat majetek v trustu na svoji **odpovědnost** v souladu se zákonem a zvláštními povinnostmi, což analogicky naplňuje ustanovení § 1456 OZ v návaznosti na další ustanovení OZ, která správci přiznávají tzv. plnou správu majetku.

Článek 3 Úmluvy, jenž požaduje doložení právního jednání v písemné podobě, analogicky naplňuje § 1452 odst. 3 OZ, který stanoví obligatorní pořízení statutu ve formě veřejné listiny. Náležitost založení trustu z vlastní vůle dle článku 3 pak naplňuje § 1448 odst. 1 OZ ve spojení s § 545 a násl. OZ.

Z výše uvedeného plyne, že všechny obligatorní prvky trustu dle Úmluvy český svěřenský fond naplňuje, a lze tedy konstatovat, že Úmluvu je možné aplikovat na svěřenský fond vytvořený podle OZ a přiznat mu tak právní účinky ve smluvních státech Úmluvy. Avšak pouze v těch státech, které *pro futuro* neučiní výhradu ve smyslu článku 21 Úmluvy a vyloučí tak aplikaci Úmluvy na nesmluvní státy.²¹ Obecně tedy platí, že český svěřenský fond vyvolává ve **všech** státech Úmluvy právní účinky a lze tak jeho prostřednictvím v daných státech spravovat jakýkoli majetek. Současně také platí, že toto uznání danému svěřenskému fondu, resp. svěřenskému správci zaručuje jeho akceptaci stran orgánů veřejné moci daného státu.

Kolizní úprava svěřenských fondů dle zákona o mezinárodním právu soukromém

Důvody přijetí úpravy, pojem svěřenského fondu a obdobného zařízení

České mezinárodní právo soukromé doznalo mezi lety 2012 a 2014 značných změn, neboť došlo k přijetí nové právní úpravy obsažené v ZMPS. V roce 2012 došlo zároveň k rekodifikaci téměř celého soukromého práva na našem území, jelikož byl přijat OZ, ZOK, ZMPS i mnohé další navazující předpisy.

Vzhledem k tomu, že OZ mimo jiné do právního řádu vtělil i institut svěřenského fondu, vyvstala potřeba tuto oblast upravit i na úrovni kolizních norem. Tato problematika byla včleněna do § 73 ZMPS, který se skládá ze čtyř odstavců. Důvodová zpráva k ZMPS explicitně odkazuje na inspiraci Úmluvou, jejíž stranou Česká republika není, jak již bylo uvedeno výše.²² Ustanovení § 73 odst. 1 ZMPS uvádí pojem svěřenský fond nebo obdobné zařízení (dále také jako „zahraniční fond“ nebo „zahraniční svěřenský fond“), na nějž se následně váže aplikace kolizních norem. Při komparaci tohoto uvození k článku 2 Úmluvy zde schází další rozvedení pojmu zahraniční svěřenský fond, který je tedy potřeba dále interpretovat.

Základním prvkem výkladu je v tomto případě slovo „obdobný“. Svoboda ve svém komentáři uvádí synonyma slova „obdobný“, a to: podobný, blízký, příbuzný, shodující se, srovnatelný či souměřitelný, z čehož dovozuje odlišení od slova totožný.²³ Dále dodává, že na základě výkladu není nezbytně nutné, aby takové obdobné zařízení splňovalo veškeré náležitosti svěřenského fondu ve smyslu § 1448 a násl. OZ, nýbrž postačí, aby došlo k naplnění znaků typických (podstatných) pro svěřenský fond.²⁴ Všichni další autoři komentářové literatury k ZMPS se rovněž shodují na odvození pojmu od § 1448 OZ, který je v souladu s článkem 2 Úmluvy.²⁵ Za takový obdobný institut by mohly být považovány např. německý Treuhandchaft, příp. anglosaský trust.²⁶

²¹ Pozn.: Z dostupných zdrojů lze zjistit, že výhradu ve smyslu článku 21 Úmluvy dosud neučinil žádný stát, a lze tak předpokládat, že svěřenský fond by měl být v souladu s Úmluvou uznán ve všech smluvních státech. [online]. [cit. 2022-10]. Dostupné na <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=59>

²² Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012, o mezinárodním právu soukromém ze dne 18. 11. 2011. [online]. [cit. 2022-10], str. 63. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZMPS.pdf>

²³ SVOBODA, J. § 73 Svěřenský fond nebo obdobné zařízení. In: Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 377.

²⁴ SVOBODA, c. d., str. 377.

²⁵ DOBIÁŠ, P. Svěřenský fond nebo obdobné zařízení. In: Dobiáš, P. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Podle právního stavu k 1. lednu 2014*. Praha: Leges, 2013, str. 279. KUČERA, Z. GAŇO, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentované vydání s důvodovou zprávou a souvisejícími předpisy*. Praha: Aleš Čeněk, 2014, str. 129.

²⁶ POLÁČEK, B. § 73 Svěřenský fond nebo obdobné zařízení. In: Pauknerová, M., Rozehnalová, M., Zavadilová, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 477.

Volba práva a rozhodné právo

Volbu práva upravuje § 73 odst. 1 ZMPS, který stanoví, že se svěřenský fond řídí právem určeným zakladatelem, pokud určené právo fond upravuje nebo jinak lze ustanovení tohoto práva pro něj použít. Středobodem ustanovení je samotné konstatování, že určení (volba) rozhodného práva je v případě svěřenských fondů dle ZMPS přípustné.

Vzhledem k tomu, že dále není vymezeno, jaké právo může zakladatel zvolit, lze dovést, že tato volba není sama o sobě omezená.²⁷ Jediná podmínka, která musí být ve vztahu k volbě naplněna, je existence hmotněprávní úpravy svěřenského fondu nebo obdobného zařízení v daném státě.

Z praktického hlediska je možné konstatovat, že za pomoci institutu volby rozhodného práva lze v České republice **zakládat** zahraniční trusty i se všemi jejich výhodami, které jsou jim vlastní, a to například novozélandský či lichtenštejnský *express trust*. V případě novozélandských trustů je právní úprava příznivější tím, že je možné spravovat trust skrze právnické osoby,²⁸ úprava neobsahuje žádnou evidenční povinnost a zároveň nabízí flexibilní možnosti změn trustu. V případě těch lichtenštejnských je to rovněž správa trustu prostřednictvím právnických osob a také neomezená délka trvání trustu. Tento postup je v souladu s § 73 odst. 1 ZMPS, vzájemná komparace těchto trustů s ust. § 73 ZMPS je provedena v mé diplomové práci.²⁹

Uznávání zahraničních svěřenských fondů a obdobných zařízení dle ZMPS

Ustanovení § 73 odst. 4 ZMPS upravuje obdobně jako Kapitola III úmluvy uznávání fondů. Dané ustanovení připouští uznání zahraničních fondů za podmínky, kdy tento fond vykazuje základní znaky požadované

pro něj českým právem. Ve výkladu základních znaků je odborná veřejnost v zásadě ve shodě a jako základní znaky fondu chápe všechny znaky uvedené v ustanovení § 1448 OZ, přičemž mezi ně řadí i právní jednání zakladatele.³⁰

V případě restriktivního výkladu by mohla být za základní znak považována i specifická forma stanovená pro statut svěřenského fondu dle § 1452 odst. 3 OZ, tj. forma veřejné listiny. Při aplikaci shora uvedeného ustanovení bychom však uznali velmi málo zahraničních fondů (spíše žádné), a to vzhledem k velmi atypické úpravě v porovnání se zahraničními právními řády. Tento přístup by byl přehnaně formalistický, neodpovídal by úmyslu zákonodárce,³¹ a proto se lze domnívat, že toto nelze považovat za základní znak fondu ve smyslu § 73 odst. 4 ZMPS.

V kontextu výkladu k zahraničním svěřenským fondům je nutné zmínit další české právní předpisy, které zahraniční fondy upravují, jimiž je ZVR³² a ZESM.³³ Jedná se o veřejnoprávní předpisy, jejichž primárním účelem je úprava rejstříkového řízení, a to buď v rámci Evidence svěřenských fondů, nebo Evidence skutečných majitelů. Oba předpisy se opírají o právní domněnky, které se aplikují *ad hoc* na dané případy. ZVR stanoví demonstrační výčet podmínek, za kterých zahraniční svěřenský fond působí na území České republiky (např. je-li fond z území ČR spravován...).³⁴ Naplňuje-li zahraniční svěřenský fond některá ze stanovených kritérií, dopadá na něj obligatorní zápis do Evidence svěřenských fondů. Vzhledem k tomu, že kritéria jsou stanovena demonstračně a velmi široce, se lze domnívat, že se jedná o univerzální nástroj pro postihnutí zahraničních fondů.³⁵ Zákon o evidenci skutečných majitelů užívá oproti ZVR odlišných pojmů, ale materiálně plní obdobný účel, a to postižení co nejširší množiny zahraničních trustů.³⁶

²⁷ KUČERA, c. d., str. 128–129.

²⁸ Pozn.: Žádný svěřenský fond v České republice dosud není spravován svěřenským správcem – právnickou osobou. Právní úprava v současné době tuto alternativu fakticky nepřipouští až na výjimku dle zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a fondech. Pro právu standardního svěřenského fondu je však tato úprava nepoužitelná.

²⁹ KOČÍ, D. *Svěřenské fondy v mezinárodním právu soukromém*. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra obchodního práva. Vedoucí práce Zavadilová, Marta, str. 80–94.

³⁰ Pozn.: Trusty založené bez právního jednání zakladatele (soudním rozhodnutím/zákonem) tedy není možné uznat dle ZMPS. Tato náležitost viz např.: KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., et. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Praha: Aleš Čeněk, 2015, str. 269.

³¹ Viz např. SVOBODA, J. § 73 Svěřenský fond nebo obdobné zařízení. In: Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 383.

³² Zákon č. 304/2013, o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (dále jen „ZVR“).

³³ Zákon č. 37/2021, o evidenci skutečných majitelů (dále jen „ZESM“).

³⁴ Srovnej s § 65a odst. 2 ZVR.

³⁵ Pozn.: S tímto koresponduje i důvodová zpráva k ZVR. In: Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016. [online]. [cit. 2022-10], str. 41. Dostupné na <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=122333>

³⁶ Pozn.: Příručka k evidování skutečných majitelů, kterou vydal Finanční analytický úřad ČR (dále jen „FAU“), uvádí k zahraničním svěřenským fondům následující: „Při rozhodování, co je zahraničním svěřenským fondem, lze vycházet především z vyhodnocení, jak je organizována správa, jaká je povaha spravovaného majetku a jaká jsou práva a povinnosti osob angažovaných v rámci právního uspořádání.“ In: FINANČNÍ ANALYTICKÝ ÚŘAD ČR, MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Příručka evidování skutečných majitelů*. [online]. [cit. 2022-10]. Praha, Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2021, str. 12. Dostupné na https://www.financnianalytickyyurad.cz/downloads_files/1622468453_cs_prirucka-evidovani-skutecnych-majitelu.pdf

Na rozdíl od formálnějšího pojetí znaků zahraničních fondů v § 73 ZMPS lze jak v případě ZVR, tak v případě ZESM seznat snahu zákonodárce o určení co nejširších kritérií pro stanovení toho, co v daném případě lze chápat jako zahraniční fond a co už takto chápat nelze. V obou případech se jedná o předpisy veřejnoprávní, jež aplikuje příslušný orgán veřejné moci z úřední povinnosti, a proto je nutné tyto předpisy reflektovat, neboť jejich aplikace bude v daných případech předcházet aplikaci ZMPS. Terminologické rozporů mezi ZESM, ZVR a ZMPS sice nečiní použití daných norem nemožné, ale jejich sjednocení by i přes tento fakt přispělo celkové přehlednosti.³⁷

V souladu s účelem tohoto článku je vhodné doplnit i účinky uznání zahraničních fondů dle českého práva. Jak již bylo uvedeno, Úmluva na rozdíl od ZMPS uvádí důsledky uznání trustu na území smluvního státu, tedy stanoví jeho konkrétní minimální **právní účinky**. S ohledem na odkaz Důvodové zprávy k ZMPS na Úmluvu lze v ní uvedený výčet považovat za vhodný nástroj pro aplikaci ZMPS, a lze tedy i přes chybějící ustanovení dovodit zejména tyto účinky: oddělenost majetku; procesní legitimaci správce; zápis majetku v trustu do příslušných veřejných seznamů.³⁸ Všeobecně tedy platí, že ty zahraniční fondy (trusty), které budou naplňovat shora uvedené základní znaky ve smyslu § 73 odst. 4 ZMPS, budou českým právem uznány a budou vyvolávat zamýšlené právní účinky tak, aby naplnily svůj účel i v mezinárodním soukromoprávním styku.

Uznávání trustů v evropském právu

Uznávání trustů v rámci Evropského sdružení volného obchodu

Primární právo Evropské unie určuje pravidla a cíle, kterých má být prostřednictvím fungování této organizace dosaženo. Mezi prameny primárního práva EU se řadí Smlouva o Evropské unii (dále jen „SEU“) a Smlouva o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy (dále jen „SFEU“). Vedle Evropské unie stojí Evropské sdružení volného obchodu (dále jen „ESVO“), jež funguje na obdobných základech, nicméně v omezené míře. Nad rámec členských států Evropské unie se ESVO účastní Islandská republika,

Lichtenštejnské knížectví, Norské království a Švýcarská konfederace. Obě shora uvedené mezinárodní společenství mají totožný cíl, v případě ESVO jde však o nižší stupeň vzájemné integrace. Závěry v oblasti uznávání trustů lze pro obě tato společenství chápat v zásadě jako shodné, neboť dané právní úpravy se nevyklučují.

SEU a SFEU jsou obecné předpisy, které jsou omezeny pouze na vytyčení základních parametrů, které musí naplňovat fungování společenství, konkrétní úpravu či odkaz na trusty v nich tedy nenalezneme. Obdobné závěry lze učinit o předpisech ESVO. Obě instituce – jak EU, tak ESVO – však mají své soudní orgány, jež se problematice uznávání trustů věnovaly.

Chronologicky první se otázkou postavení trustů zabýval soud ESVO ve spojených věcech *Fred Olsen and Others a Petter Olsen and The Norwegian state*, spis. zn. E-3/13 a E-20/13, ze dne 4. července 2014 (dále jen „Olsen“).³⁹ Spornou otázkou v této věci bylo působení lichtenštejnského trustu na území Norského království, přičemž soudu byly položeny předběžné otázky na výklad svobody usazování, případně volného pohybu kapitálu v Evropském hospodářském prostoru, které jsou garantovány na základě Dohody o Evropském hospodářském prostoru (dále jen „DEHP“). Konkrétně se jednalo o vymezení, zda lze v tomto případě považovat trusty za „právní entity“, kterým je zaručeno shora uvedené právo na svobodu usazování ve smyslu článků 31 a 34 DEHP, případně právo na volný pohyb kapitálu.

V rámci řízení ve věci Olsen se ke sporným otázkám vyjádřila rovněž Evropská komise. Ta ve svém vyjádření dovodila, že trustům působícím na území více států společenství lze přiznat statut právnické entity ve smyslu svobody usazování za splnění těchto podmínek: trust musí fakticky vykazovat ekonomickou aktivitu na území dalších států, přičemž musí být naplněna podmínka výkonu podnikání, nikoli pouze ve smyslu fiktivního působení; vedle podmínky faktické ekonomické aktivity musí být tato aktivita vedena záměrem zakladatele trustu, který jej zřídil.

Soud ESVO v této věci došel k obdobným závěrům jako Komise, a to že trustu lze přiznat právo na svobodu usazování nikoli za podmínky formy právnické osoby dle právních řádů jednotlivých zemí, nýbrž za dalších, širších podmínek. Jako první podmínku

³⁷ PIHERA, V., RONOVSÁ, K. Rozpaky nad evidencí skutečných majitelů. In: *Advokátní deník*. [online]. [cit. 2022-10]. Praha: Česká advokátní komora, 2021. Dostupné na <https://advokatnidenik.cz/2021/06/11/rozpaky-nad-evidenci-skutecných-majitelů-2/>

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012, o mezinárodním právu soukromém ze dne 18. 11. 2011. [online]. [cit. 2022-10], str. 63. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZMPS.pdf>

³⁹ E-3/13 and E-20/13 *Fred. Olsen and Others v the Norwegian State* [online]. [cit. 2022-10]. Lucemburk: EFTA Court, 2014. Dostupné na <https://eftacourt.int/cases/e-3-13-and-e-20-13/>

soud stanovil zřízení trustu na základě a v souladu s právem některého ze členských států ESVO, přičemž na území některého z těchto států musí mít trust sídlo, eventuálně centrum své správy. Další podmínkou soud stanovil tzv. řádnou ekonomickou aktivitu (*real and genuine business activities*) čili takovou aktivitu, při které daná entita prostřednictvím trvalého zřízení nabízí po předem neurčitou dobu své služby za úplatu.

Ve věci Olsen bylo rozhodnuto, že daný trust (*Ptarmigan trust*) výše zmíněné podmínky naplňuje, a současně bylo stanoveno, že právo na svobodu usazování lze ve vazbě na daný trust uznat také dalším subjektům, jakožto zakladateli, správci i obmyšlenému. Obdobně se soud vyjádřil ve vztahu k právu na volný pohyb kapitálu a konstatoval, že pro případ nepřiznání práva na svobodu usazování je třeba zkoumat naplnění podmínek pro přiznání práva na volný pohyb kapitálu (subsidiárně). Soud tímto rozhodnutím implicitně stanovil povinnost uznávat zahraniční trusty napříč ESVO, přičemž vytyčil základní podmínky, které musí pro případ přiznání svobody usazování na základě DEHP každý trust naplnit. Rovněž doplnil, že národní právní úpravy nesmí uplatňování základních práv vyplývajících z DEHP klást odpor.⁴⁰

Uznávání trustů dle primárního práva EU

Jak již bylo uvedeno výše, primární právo EU obsahuje dva základní předpisy, a to SEU a SFEU. Samotná Evropská unie stojí na principu volného pohybu zboží, služeb, kapitálu, jakož i na principu svobody usazování, což z ní dělá svobodné společenství. Svobodu usazování ve vztahu ke společnostem dle článku 54 odst. 1 SFEU chápeme tak, že **se společnostmi** založenými podle práva některého členského státu, jež mají své sídlo, svou ústřední správu nebo hlavní provozovnu uvnitř Unie, **se zachází** stejně jako s fyzickými osobami, které jsou státními příslušníky členských států. Zjednodušeně lze svobodu usazování pojmut jako princip rovného zacházení ve vztahu ke společnostem v rámci celého společenství. V dalším odstavci tohoto článku SFEU je vymezeno, co se myslí pojmem společnosti, tedy co za subjekty lze zařadit do množiny, na niž dopadá svoboda

usazování. Konkrétně se tímto pojmem myslí společnosti založené podle občanského nebo obchodního práva včetně družstev a **jiné právnické osoby** veřejného nebo soukromého práva s výjimkou neziskových organizací. Vzhledem k tomu, že shora uvedené ustanovení výslovně nezahrnuje trustové (majetkové) struktury bez vlastníka, ale zároveň vylučuje pouze neziskové organizace, začaly ve výkladu tohoto ustanovení vznikat spory. Zejména pak spory o výklad sousloví „jiné právnické osoby“, jež lze považovat ze shora uvedené množiny za pojem trustům nejbližší.

Spor řešený Soudním dvorem Evropské unie (dále jen „SDEU“), a to ve věci spis. zn. C-646/15, *Trustees of the P Panayi Accumulation & Maintenance Settlements* ze dne 14. září 2017 (dále jen „Panayi“),⁴¹ spočíval ve výkladu zmíněného sousloví, zejména zdali zahrnuje i množinu trustů (majetkových uspořádání). SDEU v této věci rozhodl obdobně jako soud ESVO, přičemž zdůraznil, že svoboda usazování ve smyslu článku 49 a 54 SFEU, jakožto jeden ze základních pilířů unijního práva, má velmi široký rozsah a nelze jej vykládat restriktivně ve formálním smyslu. Ve shodě s generální advokátkou pro pojem „jiné právnické osoby“, v článku 54 SFEU soud tyto subjekty vymezil tak, že musí mít podle vnitrostátního právního řádu práva a povinnosti (vázané na správce), které jim umožňují působit v rámci dotčeného právního řádu bez ohledu na absenci konkrétní právní formy.⁴² Dále pak vytyčil podmínku výkonu skutečné hospodářské činnosti, kterou vykládá obdobně jako soud ve věci Olsen.⁴³ Na základě rozhodnutí ve věci Panayi dojdeme k tomu závěru, že v rámci celé Evropské unie obecně platí vzájemná povinnost uznávání trustových struktur mezi členskými státy a zákaz jejich diskriminace ve vztahu k (prostým) právnickým osobám.

Význam uznávání trustů v rámci ESVO a EU

Jak na základě rozhodnutí ve věci Olsen, tak ve věci Panayi lze dovodit závěry ve prospěch uznávání zahraničních trustů napříč celým ESVO a celou EU. Dané závěry pak vyvolávají otázku, jak na danou problematiku zareagují jednotlivé státy. Mnoho zemí v celém

⁴⁰ JAROLÍM, J. *K povinnosti státu uznat zahraniční trust*. In: IURIUM. [online]. [cit. 2022-10]. Praha: Nugis Finem, 2019. Dostupné na <https://www.iurium.cz/2019/11/04/k-povinnosti-statu-uznat-zahranicni-trust/>

⁴¹ C-646/15, *Trustees of the P Panayi Accumulation & Maintenance Settlements*. [online]. [cit. 2022-10]. Lucemburk: Soudní dvůr Evropské unie, 2017. Dostupné na <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-646/15>

⁴² Pozn.: V případě trustů se nejedná o právnické osoby, jimž právo přiznává právní subjektivitu v tradičním slova smyslu.

⁴³ SWEET & MAXWELL. *Case notes. Reprinted from British Tax Review Issue 5, 2017*. [online]. [cit. 2022-10]. London: Sweet & Maxwell, 2017. Dostupné na https://www.39essex.com/wp-content/uploads/2017/12/Lyons_Offprint.pdf

ESVO trusty a *trust-like* instituty ve svých právních rádech neupravuje a riskuje tímto, že nastane obdobný scénář jako v Itálii po ratifikaci Úmluvy – a tedy faktickou neznalost trustů širším okruhem orgánů státní správy při povinnosti *de iure* dané entity uznávat ve smyslu připuštění jejich právních účinků na daném území.⁴⁴ Povinnosti plynoucí z těchto judikatorních závěrů jdou daleko za povinnosti vytyčené v Úmluvě, bude tak vhodné podrobně sledovat další vývoj, který může být velmi dynamický.⁴⁵ Pro české subjekty nejzajímavější zemí, jež upravuje trusty a je zároveň součástí ESVO, je Lichtenštejnské knížectví. Právní úprava správy cizího majetku a sektor finančnictví mají v této zemi tradiční postavení a privilegované postavení stran tamního zákonodárce, což je v rámci trustového práva velmi výjimečné.⁴⁶

Na základě shora uvedeného je na zvážení, zda by evropská legislativa na tento stav neměla reagovat přijetím jednotné kolizní normy pro trusty. V zásadě existují dvě možnosti, jak na tuto situaci vhodně reagovat. První cestou by bylo přijetí Nařízení o trustech, které by upravilo jednotné kolizní normy. Jako druhá varianta se nabízí přistoupení Evropské unie k Úmluvě.

S ohledem na širší okruh smluvních stran Úmluvy a její dílčí nedokonalosti se lze spíše přiklánět k první variantě – přijetí nového evropského nařízení, které by bylo účinné pouze *inter partes* (mezi členskými státy EU) a současně by jeho znění mohlo být přizpůsobeno dnešním standardům s přihlédnutím k doktrinálním závěrům posledních desetiletí. K tomuto lze odkázat na Nařízení o dědictví, které by mohlo být pro případné Nařízení o trustech vhodnou inspirací.⁴⁷ Je však nutno poznamenat, že pro přijetí jednotného Nařízení o trustech by bylo nutné vyřešit jeho vztah k Haagské úmluvě, aby nedocházelo ke střetům dvou unifikovaných kolizních norem ve státech EU, které jsou smluvními státy Úmluvy. Zde se nabízí analogická úprava v článku 75 odst. 1 a 2 Nařízení o dědictví, jež se vztahuje i na kolizi Úmluvy a Nařízení ve věcech dědění z trustů zřízených *in mortis causa*. Jak bude tato otázka vyřešena, však s jistotou říci nelze. Jisté je pouze to, že poslední slovo bude mít evropský zákonodárce.

Závěr

S přihlédnutím k závěrům učiněným v první kapitole, věnované úpravě uznávání a určování rozhodného práva dle Haagské úmluvy, lze shrnout, že svěrenský fond dle OZ lze považovat za trust ve smyslu Úmluvy. Na základě tohoto zjištění lze konstatovat, že české svěrenské fondy je možné uznávat ve všech jejich smluvních státech. Druhá kapitola, zaměřená na režim uznávání zahraničních fondů (trustů) a určování rozhodného práva dle české úpravy, přichází s poznatkem, že úprava obsažená v ZMPS je relativně strohá. Na základě vhodně provedeného výkladu lze však chybějící úpravu dovozovat, a to zejména za pomoci Úmluvy, na kterou odkazuje Důvodová zpráva k ZMPS. V této kapitole byly rovněž zjištěny terminologické rozpory mezi ZESM, ZMPS a ZVR, konkrétně se jedná o užívání rozdílných pojmů a jejich definičních určovateli. Na základě těchto zjištění lze konstatovat, že úprava by zasluhovala revizi spojenou s komplexní novelizací, která by přinesla jednotu těchto předpisů. V této kapitole byl taktéž učiněn závěr o možnostech uznání zahraničních trustů dle ZMPS a možnostech zakládání zahraničních trustů v České republice za pomoci volby rozhodného práva. Oběma postupy lze plně docílit kýženého výsledku, a lze tedy uzavřít, že daná ustanovení plní i přes shora uvedené nedostatky svůj účel. Třetí kapitola shrnuje předmětnou judikaturu soudů EU a ESVO. Dle zmíněné judikatury lze dovozovat povinnost uznávat trusty (svěrenské fondy) napříč oběma společenstvími, neboť trustovým strukturám náleží svoboda usazování. Z toho například plyne, že lichtenštejnské trusty, které mohou na rozdíl od těch českých trvat neomezeně dlouhou dobu a lze je spravovat prostřednictvím právnických osob, mohou být v České republice uznány, mohou zde tedy působit a vyvolávat zamýšlené právní účinky. Závěrem bylo navrženo řešení pro evropského zákonodárce, a to přijetí unijní úpravy kolizních norem aplikovatelných na trusty v podobě přímo použitelného Nařízení o trustech. Přijetí této unijní úpravy by přispělo k předcházení případným sporům, neboť by závazně deklarovalo shora uvedenou z judikatury plynoucí povinnost vzájemného uznávání trustů.

⁴⁴ ČELADNÍK, F. *Svěrenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání? Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka*. [online]. [cit. 2022-10]. Praha: EPRAVO.CZ, 2014. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/sverencky-fond-jako-vysledek-ceskeho-pokusu-o-pravni-transplantaci-trustu-zklamani-jako-dite-ocekavani-vybrana-zakonna-ustanoveni-z-pohledu-zahranicniho-pravnik-93493.html>

⁴⁵ DUTTA, c. d., str. 230.

⁴⁶ KOČÍ, c. d., str. 89–91.

⁴⁷ DUTTA, c. d., str. 230.